

TRAGISKT LIVSÖDE I EFTERKRIGSTIDENS OSLO

En ny generation läsare får nu chansen att upptäcka Torborg Nedreaas och hennes moderna norska klassiker, *Av månsken växer ingenting*, när Wahlström och Widstrand ger ut den i nyöversättning av Cilla Naumann. Therese Gustafsson Blank recenserar och blir både gripen och irriterad.

Kritiker: *Therese Gustafsson Blank* (Bibliotekarie på Skene bibliotek & Fritsla bibliotek)

Redaktör: *Linda Andersson* (Bibliotekarie på Borås Stadsbibliotek)

En ljummen natt i efterkrigstidens Oslo. Ett lätt vårregn faller. En man och en kvinna, ett slumpartat möte på en tågstation. Ett möte som leder till att kvinnan, Clara, öppnar upp sig om sitt liv, en berättelse som länge legat inom henne och pockat på att få bli lyssnad på. Först nu, med den här mannen som hon inte känner, eller kanske just därför. Men som hon ändå känner förtroende för, vågar hon öppna sig om sitt tragiska livsöde.

Raderna ovan utgör ramberättelsen i Torborg Nedreaas på nytt utgivna *Av månsken växer ingenting* (tidigare *Månen ger icke liv*, 1948).

Nyutgåvan är översatt av Cilla Naumann och har ett nyskrivet eminent förord av Geir Gulliksen. Förordet bidrar till förförståelsen och förutom viktig bakgrundsinformation

får vi även veta att författaren fick inspiration till att skriva romanen efter ett samtal med en kvinna som hon en gång träffade på en fest. Därav är romanen dedikerad "Till Åse".

När romanen 1947 gavs ut på norska (*Av måneskinn gror det ingenting*) väckte den starka reaktioner. Berättelsens teman; den förödande kärleken, illegala aborter, kvinnors levnadsvillkor och klassamhällets konsekvenser engagerade och berörde. Samtidigt menade en del kritiker att hon målade upp en alltför mörk bild av verkligheten.

Torborg Nedreaas (1906–87) kom att bli en betydelsefull författare i Norge. Hon föddes i Bergen 1906, växte upp i en borgerlig miljö, utbildade sig till musiklärare och arbetade i Bergen. Under åren kring andra världskriget, (då frånskild) fram till 1947 bodde hon med sina söner och sin mor i Leirvik, dit de hade flyttat av rädsla för att hennes mor, som var av judiskt ursprung, skulle föras bort av nazisterna.

Centrala teman i författarskapet är den lilla människan, hur dess utvecklingsmöjligheter och mellanmänniskliga relationer, påverkas av omvärlden, såsom kriget och klasskillnader. Liksom hur kärleken inverkar på ens möjligheter att agera och därigenom påverka andra människor.

När Nedreaas debuterade vid 39-års ålder var det som novellförfattare *Før det ringer for tredje gang* ("Innan det ringer för tredje gången") och *Bak skapet står øksen* ("Bakom skåpet står yxan"). En av orsakerna till den relativt sena debuten var, enligt henne själv, att hon länge tvivlade på om det hon skrev var bra nog. En annan orsak var att hon inte förrän under krigsåren, när levnadsvillkoren blev betydligt hårdare än de varit när hon var gift, behövde den inkomst som utgivningen av hennes noveller inbringade.

Förutom ytterligare tre novellsamlingar skrev hon fyra romaner, drama för både radio och TV samt kåserier. *Av måneskinn gror det ingenting* dramatiserades och sändes i norsk TV 1987.

Varför väljer då ett svenskt förlag att ge ut denna bok ut nu, hur kan den här historien vara intressant eller ens relevant nästan 80 år senare?

När jag läser om hur gruvarbetardottern Clara faller handlöst för sin före detta lärare känner jag starkt igen mig i känslan av att bli så uppslukad av någon annans existens, att

"...man blir så orimligt lycklig och glänsande inombords av en viss människa."

Ångesten och ensamheten när kärleken visar sig vara lögnare och svek är även detta något jag kan relatera till. Läraren Johannes, även han av arbetarklass, trolovad med en kvinna ur borgarklassen, och kan därmed klättra uppåt på samhällsstegen, till högre anseende och status. Detta är något som Clara inte kan erbjuda honom och något han helt enkelt inte kan tacka nej till.

Han kan dock inte släppa Clara, lika lite som hon kan släppa honom, de har trots allt en stark attraktion till varandra, på ett sätt förstår de även varandra eftersom de kommer från samma bakgrund. Så trots att det för mig som läser är tydligt att det är dömt att misslyckas, att ingen av dem kommer att göra den andra lycklig, så fortsätter de att träffas i det fördolda och enligt min uppfattning mycket på Johannes villkor. I detta gör jag även av kopplingarna till titeln "Av månsken växer ingenting". Det som måste ske i det fördolda, i mörker och hemlighet kan inte växa och frodas. Samtidigt som jag känner med Clara och grips av hennes livsöde, blir jag irriterad på henne och de val hon gör. Att hålla fast vid Johannes får så otroligt negativa konsekvenser och medför sådant lidande för henne; det driver henne till flera aborter och även prostitution. Under läsningen kämpar jag med att förstå varför hon väljer att fortsätta hålla kvar vid honom.

Det känns som att Clara vill så mycket mer än det samhälle hon lever i någonsin kan ge henne. Jag kommer att tänka på en fjärlig som är instängd och vingarna som slår mot glaset. Förgäves. Hon är intresserad av historia och vill ta reda på varför samhället ser ut som det gör, hon ifrågasätter och vill veta hur påverka det. Hon hittar en vän och en mentor i den alkoholiserade organisten och konstnärssjälens Morck. Hon lär känna honom när hon en kväll hör otroligt vacker orgelmusik från kyrkan, där han olovligen och i hemlighet spelar "vårdslig musik i Guds hus om nätterna." Det hon upplever gör att hon tvingas att konfrontera baksidorna och orättvisorna i det samhälle hon lever i. Mörck säger till henne:

"Människor är så svaga för månsken. Det bränner dem inte. ..." Av månsken växer ingenting."

Jag tänker att han menar att Clara inte är en av dem som väljer att inte ifrågasätta eller fundera över hur samhället ser ut, att inte kämpa för förändring, för att det är enklast? Han menar att hon har "...både fingertoppskänsla och den sällsynta sortens ögon som kan se."

Allt eftersom läsningen fortskrider funderar jag på varför jag känner irritation över Claras val och särskilt över hennes hängivenhet till Johannes. Men hade hon egentligen något val till ett annat liv? Kan någon egentligen värja sig mot kärlek? Jag inser att jag är FÖR privilegierad för att verkligen förstå.

Jag som växte upp 50 år senare och som inte behövde skämmas eller riskera utfrysning om jag skulle bli gravid utan att vara gift. Jag skulle inte tvingas göra en illegal abort och inte heller skulle mitt barn behöva leva i fattigdom, skam eller misär. I det samhälle jag växte upp fanns andra (oändliga?) möjligheter till att skapa mitt eget liv, utveckla mig och till och med välja yrkesbana efter mina intressen. Jag var inte på samma sätt som Clara, beroende av en man eller styrd av mina föräldrars klass, yrken eller andras goda vilja för att kunna studera eller bosätta mig någon annanstans.

Jag växte upp med, och tog för givet, alla de rättigheter som kvinnor som exempelvis Torborg Nedreaas, kämpade för. Hon liksom Clara, väjde inte för de orättvisor hon såg, utan valde att lyfta fram dem i ljuset, säkerligen fast det många gånger inte var populärt eller enligt rådande norm. Hon valde att inte leva "i månsken".

Och kanske är det just därför, för att vi som lever i dag, som så lätt kan ta dagens samhälle för givet, som utan att reflektera närmare över det kan fritt kan välja ett preventivmedel som passar, eller planera när vi vill bli föräldrar. Som har så många möjligheter att skapa våra egna liv utefter hur vi vill att de ska se ut.

Jag menar att i dag, när vi på flera håll i världen ser hur exempelvis abortlagar skärps, människors rättigheter inskränks och livsrum krymps, är det särskilt viktigt att historierna om hur det en gång var och människorna som en gång kämpade för att göra världen mera rättvis lyfts fram.

Så för att besvara frågan jag tidigare ställde mig om varför den här boken ges ut nu: Det är för att tvinga ut oss privilegierade " i den brännande solen". Så att vi inte av okunnighet, eller bekvämlighet för den delen, blir kvar i månljuset.

För "av månljus växer ingenting".

Av månsken växer ingenting

Torborg Nedreaas

Wahlström och Widstrand, 2026

Copyright/fotograf: Aschehoug Norge

KÄLLOR

[Ett språk av kött och blod - Nordic Women's Literature](https://nordicwomensliterature.net/se/2011/01/04/ett-spraak-av-kott-och-blod/)

<https://nordicwomensliterature.net/se/2011/01/04/ett-spraak-av-kott-och-blod/>

[Torborg Nedreaas](https://www.wwd.se/forfattare/71939/torborg-nedreaas/)

<https://www.wwd.se/forfattare/71939/torborg-nedreaas/>